

Kültürümüzde Koç ve Koç Figürü

*Eyup Sertaç AYAZ

Koç motifi çok kullanılan bir figür olarak en eski Türk damgalarında karşımıza çıkmaktadır. Damgalar Türk tarihi açısından son derece önemli belgelerdir. Çünkü damgalar Türklerde yazının olmadığı zamanlardan kaynaklanmıştır ve bu damgaların bazıları Türklerin ilk alfabesi olan Runik alfabesinin harflerini meydana getirmişlerdir.¹

Bu damga Türk kültür ve sanatının hemen hemen her dalında karşımıza çıkmaktadır. Mesela Türk halı ve kilimlerinin genel karakteristik özelliğini koç başı damgasının oluşturduğu düşünülmektedir. Orta Asya'dan günümüze Türk kültüründe halı-kilim damgası olarak kullanılmış ve bu damga Anadolu'da hayvanlara da vurulmuştur. Kazakistan'da koç erlik, yiğitlik ve bağımsızlık damgası olarak bilinir. Eskiden Kazak askerleri dizlerindeki, göğüslerindeki ve ellerindeki kalkanlarında koç damgası taşırlarmış. Mesela Manas'ın kalkanında, yayında, giydiklerinde hep koç başı damgaları vardır. Kazakistan'da koça "koçkar" derler. Ayrıca "koçkar"ın başı kutlu olup insanları kötülüklerden korumak için nazarlık olarak da kullanılır. Bundan başka koç figürü en canlı ve farklı üsluplarla bütün Türk dünyasında görülmektedir. Bu figürün nazar değmemesi, uğur ve bereket getirmesi için aşı boyası ile evlerin ve ahırların girişlerine, evlerin duvarlarına resmedildiğini; kap kacağa ve bazı giyim eşyalarına işlendiğini biliyoruz. Mesela "koç başı" ya da "boynuz" nakışı Oğuzlar, Avarlar, Kırgızlar, Karakalpaklar, Çuvaşlar, Bulgarlar ve daha birçok Türk topluluğunda küçük farklarla her çeşit malzemeyi süslemek için kullanılmıştır

Koç başı damgalarını Türk mezar taşlarında da görmek mümkündür. Koç başı damgası Türkler tarafından Hunlardan beri kullanılmaya başlanmış olup bu damga; türbede önemli bir şahsın, hatta bir mukaddes kimsenin yattığına delalet eder. Mesela Dede Korkut'un temsili mezarına varmadan önce gelenleri karşılayan büyük bir koç heykeli vardır.²

Göktürklerde en önemli kurban hayvanlarını başta at ile dağ koyunu ya da koçun teşkil ettiği ve bunlardan atın göğe, koçun da toprağa kurban edildiği bilinmektedir. Hunlarda ise tanrılara kurban edilen hayvanların arasında en makbul olanı "koç"tur.

Türklerde hayvancılığın yaygın ve en eski işlerden biri olduğunu hepimiz biliyoruz. Bunun sonucunda hayvan ve hayvancılıkla ilgili birçok kelime dilimize girmiş ve edebiyatımızı da etkilemiştir. Dilimizde kullanılışında koç kelimesinin genel olarak fiziki

* Kafkas Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Araştırma Görevlisi sertacayaz@hotmail.com

¹ <http://erdoganboz.blogcu.com/turk-adi-turk-damgalari-ve-hali-kilim-tarihi/327441> (Erişim tarihi: 01.07.2011)

² <http://forum.hunturk.net/koc-basi-damgasinin-sosyo-kulturel-onemi-3936.html> (Erişim tarihi: 01.07.2011)

kuvvet, liderlik, yiğitlik, cesaret, kutsiyet, bağımsızlık, maddi zenginlik ve övgü anlamlarının vurgulandığını görmekteyiz. Edebiyatımızda da destanlarda, hikâyelerde, şiirlerde, atasözleri ve deyimlerde koç motifine ve koç kelimesine yüklediğimiz anlamlar doğrultusunda sıklıkla rastlanmaktadır.